

© Стенічева І. Б., 2014
 Обласний комунальний вищий навчальний заклад
 «Інститут підприємництва «Стратегія», Жовті Води

БАНКІВСЬКІ ІНВЕСТИЦІЇ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянено сучасні підходи та наявні фінансові потреби щодо модернізації національної економіки. Обґрунтовано доцільність уведення в банківську практику нових кредитних продуктів і застосування нетрадиційних методів інноваційного кредитування.

Ключові слова: модернізація економіки, інновації, інвестиції, фінансове забезпечення, інвестиційне кредитування, інноваційно-інвестиційний розвиток.

Постановка проблеми. Українська банківсько-кредитна система є каталізатором заощаджень в інвестиції, і, відповідно потужним мультиплікатором розвитку національної економіки. Простий перерозподіл грошових коштів між окремими сферами економіки не забезпечує повної реалізації потенціалу активних банківських операцій. Удосконалення механізмів та технологій банківських інвестицій у модернізацію й інноваційний розвиток економіки України на сьогодні є актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою наукових засад кредитних відносин і інвестиційно-фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки досліджували такі зарубіжні та вітчизняні економісти, як І.О. Бланк, Д. Родрик, Ж.К. Хамнаєв, А.А. Пересада, Т.В. Майорова, М.І. Діба, О.М. Юркевич, В.М. Геєць, В.М. Алексійчук, О.С. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, О.В. Бермічева, В.Д. Лагутін, П.А. Стецюк, П.А. Лайко, М.Й. Малік, П.Т. Саблук та багато інших.

Незважаючи на потужну наукову базу, наявні фінансові потреби модернізації національної економіки, потенційні можливості та вигоди для банків від інвестицій у інноваційну діяльність вивчені недостатньо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування та реалізацію стратегії модернізації національної економіки України необхідно розглядати в якості найважливішого пріоритету економічної політики держави, передумовою забезпечення макроекономічної стабільності, росту конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників тощо.

Маючи достатній власний сировинний потенціал, Україна також повинна постійно піклуватися про модернізацію за для повного завантаження вітчизняних переробних потужностей, реалізацію продукції з урахуванням нестабільної цінової кон'юнктури на традиційних ринках, вирішувати проблему негативного сальдо поточних рахунків платіжного балансу, головним чином за рахунок залучення зовнішнього фінансування.

Економіст Хамаєв Ж.К., який проводив дослідження модернізації економіки Росії, визначив модернізацію як: процес переходу від експортно-сировинного розвитку до інноваційного

за допомогою нової технологічної основи економіки і інституційних перетворень, що сприяють перетоку капіталу з видобувних галузей до переробних [1, с. 9]. Для сучасних умов функціонування економіки України подібна постановка завдання модернізації виявляється досить неоднозначною.

Дослідження американського економіста Д. Родрика в якості рушіїв зростання азіатських економік визначає таку спеціалізацію країн, яка забезпечує приток товарів і капіталу, а також здатність урядів ліквідувати обмеження та сприяти переміщенню працівників із застарілих галузей економіки в сучасні, що дозволяє подолати відставання в продуктивності праці.

У працях академіка Абалкіна модернізація представлена як система інноваційних перетворень, яка полягає в «системно-взаємопов'язаному розвитку науково-інноваційної, інвестиційно-фінансової, соціальної, інституційної та інших сфер економіки ... при забезпеченні державної підтримки інвестиційних і інноваційних процесів» [2, с.282]. При цьому технологічне переоснащення вітчизняних підприємств, забезпечення економічної ефективності їх діяльності можуть бути досягненні на основі проведення модернізації в усіх сферах національного господарства і повинні передбачати як бюджетну і емісійну кредитну підтримку великих проектів, так і широке використання інших джерел фінансування суб'єктами підприємницької діяльності [3]

Для сучасних економічних умов України характерною є відчутна недостатність бюджетних коштів для підтримки поточної соціально-економічної стабільності, не кажучи вже про структурно-технологічну модернізацію. Саме тому, визначальним фактором щодо запоруки виконання завдання модернізації стає широке використання банківського інноваційного кредиту. Загалом обсяги інвестицій у вітчизняну економіку поки що залишаються на низькому рівні через несприятливий інвестиційний клімат, що пояснюється недосконалою законодавчою базою, нерозвиненими фондовим ринком та фінансово-кредитною системою, потужним податковим тиском, неефективним використанням амортизаційних відрахувань, а також низьким

рівнем трансформації заощаджень населення в інвестиції [4].

Перешкоди для ефективної реалізації інвестиційного механізму модернізації економіки створюють також:

- невизначеність пріоритетів розвитку базових галузей економіки, відсутність чіткого бачення перспективної структури економіки, що необхідно при прийнятті рішень щодо надання державної підтримки; відсутність ефективних інструментів стимулювання інвестицій у високотехнологічні види діяльності та інновації;

- несформованість системи правових інструментів залучення банківських інвестицій у модернізацію економіки, у тому числі через механізм державно-приватного партнерства;

- несприятливі умови банківського кредитування реального сектора економіки через високі ставки кредитів та утрудненість доступу до їх отримання тощо.

Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку, оскільки кредит може виступати як альтернативним джерелом фінансування науково-технічних проектів або ж як додатковий грошовий ресурс, необхідний для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб. Система банківського кредитування – це модель, що відповідає характеру ринкових відносин, тобто добі переходу від централізованих до децентралізованих методів кредитування економічних суб'єктів. Вона охоплює принципи, об'єкти та методи кредитування, механізми надання та погашення позик, а також банківський контроль у процесі кредитування [5, с. 305].

Криза загострила потребу у дієвих механізмах фінансування інвестиційного розвитку України. Понад 90 % активів фінансової системи припадає на банківську систему, яка на даному етапі відіграє ключову роль у фінансуванні інвестиційного процесу. Тим часом, активізації банківського кредитування не відбудеться без позитивних монетарних стимулів. Це вимагає цілеспрямованого формування НБУ достатнього обсягу грошової пропозиції за доступної вартості грошових ресурсів.

Основними складовими системи банківського кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки є його механізм і технологія. У наукових працях Т.В. Майорова ототожнює механізм банківського інвестиційного кредитування з рядом організаційно-економічних прийомів видачі та погашення позичок. Сукупність цих прийомів як конкретних дій з організації кредитного процесу, його регулювання відповідно до принципів інвестиційного кредитування, визначається як механізм банківського інвестиційного кредитування [6, с. 49]. При виборі механізму інвестиційного-інноваційного кредитування керуються такими критеріями, як ділова репутація підприємства-позичальника, статус кредитора, інноваційна спрямованість і мета

кредитування, термін кредитування, різновид відсотка, умови погашення позички та ін.

Механізм інвестиційного кредитування являє собою систему банківських заходів, щодо направлення вільних грошових ресурсів на здійснення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та контроль за їх правомірним використанням. Даний механізм передбачає сукупність організаційно-економічних інструментів, відносини суб'єктів кредитного процесу, застосування оптимальних методів і прийомів кредитування, технології кредитування, способів надання і повернення кредиту.

Банки, які позиціонують себе як активних суб'єктів ринку інноваційного кредитування, активно використовують технології «пакування» довгострокових інноваційних проектів з короткостроковими комерційними проектами, засновані на принципах збалансованості і взаємоадаптації, що дозволяє створити умови для забезпечення безперебійного довгострокового інвестування банку доходами від реалізації його короткострокових вкладень.

Технологія кредитування — це сукупність конкретних методів і прийомів, що використовуються в процесі здійснення кредитних операцій. Технологія банківського кредитування передбачає системну оцінку ходу всього кредитного процесу в банку, та розгляд руху позики (вартості) в органічному зв'язку із певними організаційними формами та інституціональними структурами банківської діяльності.

За результатами 2010 р. обсяг кредитів, наданих юридичним особам, збільшився на 7,8 %, у 2011 р. – на 14,9 %. За 11 місяців 2012 р. – на 5,9 %. Хоча терміни надання кредитів подовжилися – частка кредитів терміном надання понад 1 рік зросла на 0,6 в. п., проте активізувати інвестиційне кредитування не вдалося – частка кредитів, наданих на інвестиційні цілі, у 2011 р. зменшилася на 1,4 в. п. до 15,9 %, за 9 місяців 2012 р. – ще на 0,7 в. п. до 15,2 %; порівняно з докризовим періодом (2008 р.) – майже на 3,8 в. п. (19,1 % у 2009 р.). Тож частка банківських кредитів у структурі джерел фінансування капіталовкладень хоч і зросла, проте досягла лише рівня 2008 р. Про незадовільне з точки зору переходу на інноваційний шлях розвитку фінансування інвестиційних тенденцій свідчить галузева структура торгів на вітчизняному фондовому ринку. У 2010-2012 рр. найперспективнішими з погляду інноваційного інвестування були металургія та гірничодобувна галузь. Зростання вартості активів енергетики обумовлене підвищенням тарифів, збільшенням споживання електроенергії у середньостроковій перспективі, лібералізацією ринку та приватизацією електрогенеруючих компаній у довгостроковій перспективі. Підприємства галузі машинобудування відчували стабільний попит на їхню продукцію з боку країн СНД, що сприяло формуванню запасу зростання цін їх акцій на рівні 40 %. У 2011 р. галузева структура кошика індексу

«Української біржі» була представлена машинобудівним (23,6 %), енергетичним (20,2 %), металургійним (18,8 %), телекомунікаційним (12,1 %), фінансовим (10,8 %), коксохімічним (6,5 %), нафтогазовим (4,4 %) та хімічним (3,8 %) секторами. На сьогодні фондовий ринок України залишається надзвичайно закритим: біля 90 % усіх операцій на ньому здійснюються у так званому приватному режимі. Це унеможливило активне використання цінних паперів як поширеного інструменту ліквідної застави, звужуючи можливість рефінансування банків та здійснення операцій на відкритому ринку, а також є одним з чинників невисокої чутливості грошової маси та реального сектору економіки до змін відсоткових ставок, вузькості ресурсної бази банків для інвестиційного кредитування, труднощів для інвесторів.

Дослідження процесу інноваційного кредитування за останні роки свідчить про нестабільну ситуацію в кредитуванні суб'єктів національного господарства. Так, суттєво скоротилося кредитування, наприклад, аграрних підприємств в кризовому 2009 році. Наступний же 2010 рік характеризувався зростанням загального обсягу кредитів, наданих сільському господарству. Їх сума становила 26 900 млн. грн., або біля 6% від загального обсягу наданих кредитів в економіку країни. Зріс загальний обсяг кредитування на 1,4 млрд. грн. в 2011 році порівнюючи з 2010 роком і на 5,7 млрд. грн. у порівнянні з 2009 роком. Однак щодо 2008 року відзначається все ще значний спад у кредитуванні. На початок 2012 року, за даними Національного банку України, загальний обсяг наданих кредитів у сільське господарство становив 34 953,99 млн. грн. [7].

Реальне покращання ситуації у кредитній сфері неможливе в сучасних умовах на основі вдосконалення лише окремих відосблених ланок кредитного процесу; необхідне підвищення ефективності цілісної системи кредитних технологій. Для підвищення ефективності механізму банківського кредитування доцільно введення у банківську практику нових кредитних продуктів, які здатні були б забезпечити потреби

окремих цільових категорій позичальників, особливо інноваторів. Так, одним з найбільш поширених у діяльності комерційних банків (у тому числі у світовій практиці) кредитних продуктів є кредит на придбання і модернізацію основних засобів. Його цільовим призначенням може бути фінансування придбання, ремонту, модернізації основних засобів, розширення діючого виробництва, впровадження нових технологій, розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності, розвиток експортних операцій й імпортозаміщення. Цей продукт розроблявся для задоволення потреб клієнтів у середньострокових та довгострокових фінансових ресурсах. Однак у практиці інноваційного кредитування вітчизняними банками суб'єктів національного господарства він ще не набув значного поширення. Це зумовлено багатьма причинами, серед яких найбільш суттєвими є фінансовий стан позичальників та їх спроможність щодо забезпечення повернення позики. У цій ситуації існує необхідність пошуку нових сегментів і ніш для кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку. Активізація інноваційної діяльності підприємств сформувала підвищення попиту на продукцію інвестиційного та виробничого призначення, виступивши чинником зростання виробництва у низці галузей реального сектору. Проте обсяги прибутків українських підприємств недостатні для забезпечення сучасної модернізації виробництва і для залучення позичкових коштів (адже, дуже часто, відсоткові ставки за банківськими кредитами перевищують рівень рентабельності у декілька разів) [8, с. 440]. Інвестиційний процес за період 2007 – 2012 роки характеризувався значним зростанням частки банківських інвестицій саме в основний капітал (від 16,6 до 17,9 % від загального обсягу). Відзначимо також істотний розмір частки капітальних інвестицій за рахунок залучених кредитних коштів у 2011 р. – січні-вересні 2012 р. (їх частка становила відповідно 17,9 % та 15,7 %). З погляду модернізації та стимулювання інноваційного розвитку такі інвестиції є дуже дієвим стимулом.

Таблиця 1

Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування, %

	2007 р	2008 р	2009 р	2010 р.	2011 р.	Січень-вересень 2012 р.*
Усього	100	100	100	100	100	100
у т.ч. за рахунок:						
коштів державного бюджету	5,6	5	4,4	6,3	7,5	5,4
коштів місцевого бюджетів	3,9	4,2	2,7	2,9	2,9	2,5
власних коштів підприємств і організацій	56,5	56,7	63,3	55,7	54,0	61,2
кредитів банків та інших позик	16,6	17,3	14,2	13,7	17,9	15,7
коштів іноземних інвесторів	3,5	3,3	4,5	2,3	3,1	**
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	4,5	5,0	3,6	10,7	7,2	8,1
інших джерел фінансування	9,4	8,5	7,3	8,4	7,4	7,1

*Наведено дані щодо джерел капітальних інвестицій

**Дані про частку коштів іноземних інвесторів у інформації Держкомстату відсутні [9, с.17].

В Україні, на жаль, на сьогодні інноваційне кредитування не набуло великої популярності, що пов'язано з невисоким рівнем капіталізації вітчизняних банків, існуванням багаторічного негативного досвіду нецільового використання пільгових кредитів, невмінням більшості позичальників правильно розрахувати розмір інноваційного кредиту і термін його повернення, швидкими темпами знецінення вкладеного капіталу, високими і недостатньо диференційованими ставками за кредити, низькою ліквідністю об'єктів застави у випадку надання інноваційного кредиту, неефективністю стимулюючого механізму кредитних інвестицій в інновації.

Національна економіка України сьогодні потребує значних довгострокових інвестицій з метою розширеного відтворення всіх сфер виробництва на принципово новій, інноваційній основі. Для цього необхідно подолати основні причини, що стримують розвиток інвестиційної

діяльності банків, а також впровадження сучасних нових кредитних продуктів та банківських послуг.

До основних нетрадиційних методів кредитування інноваційно-інвестиційної діяльності, які найбільш широко використовуються у світі та частково починають застосовуватися на українському інвестиційному ринку, треба віднести: факторингові операції, проектне та торгове фінансування, лізингові та вексельні операції, форфейтування, кредитування за рахунок ресурсів іноземних банків, використання венчурного капіталу.

Стабілізація економіки, модернізація найважливіших галузей і секторів, активізація Отже, удосконалення механізмів та технологій банківського кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки повинно бути спрямоване як на отримання доходу банку в середньостроковій і довгостроковій перспективі, так і на задоволення потреб конкретного сегмента кредитного ринку (суб'єктів господарювання).

Список літератури

1. Хамнаев Ж.К. Модернизация экономики: условия и этапы перехода к инновационному развитию: автореф. дис. ...канд. эконом. наук: 08.00.01. / С.-Петербург. гос. экон. ун-т. СПб., 2013. 22с.
2. Стратегический ответ России на вызов нового века / Л.И. Абалкин [и др.]; под ред. Л.И. Абалкина. М.: Экзамен, 2004. 605с.
3. Давыдова Н.Л., Сплошнов С.В. Трансформация финансового обеспечения модернизации экономики Республики Беларусь // Основы экономики, управления и права. 2013. №2. С. 35 – 41.
4. Активізація інвестиційного процесу в Україні: колективна монографія / [Т. В. Майорова, М. І. Диба, С. В. Онишко та ін.]; за наук. ред. М. І. Диби, Т. В. Майорової. – К.: КНЕУ, 2012. – 472 с.
5. Івасів Б.С. Гроші та кредит: Підручник. / Б.С. Івасів. – Вид. 3-тє, змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, К.: Кондор, 2008. – 528 с.
6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник / Т.В. Майорова. – Київ: Центр навчальної літератури – 2004. – 376 с.
7. Іванець І.В. Сучасний стан та оцінка кредитування сільського господарства України [Електронний ресурс] / І.В. Іванець. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1667>
8. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / За ред. д-ра экон. наук Л. І. Федулової. – К.: Вид-во УкрІНТЕІ, 2007. – 812 с.
9. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, О. О. Молдован, Д. В. Ляпін [та ін.]; [за ред. Я. А. Жаліла]. – К.: НІСД, 2013. – 48 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Invest_polit_i_ddd-c9ae5.pdf

Аннотация

Инна Стеничева

БАНКОВСКИЕ ИНВЕСТИЦИИ ДЛЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Рассмотрены современные подходы и существующие финансовые потребности для модернизации национальной экономики. Обоснована целесообразность введения в банковскую практику новых кредитных продуктов и применение нетрадиционных методов инновационного кредитования.

Ключевые слова: модернизация экономики, инновации, инвестиции, финансовое обеспечение, инвестиционное кредитование, инновационно-инвестиционное развитие.

Summary

Inna Stenicheva

BANK INVESTMENTS FOR THE MODERNIZATION OF ECONOMICS OF UKRAINE

The article describes the current approaches and available financial needs for modernization of the national economy. The expediency of putting into practice new bank loan products and the use of unconventional methods of innovative financing.

Keywords: Economic modernization, innovation, investment, financial, investment lending, innovation and investment development.